

Martyna Koszkało
Uniwersytet Gdański

Nauczanie filozofii w szkołach wyższych na kierunkach niefilozoficznych

Kształcenie filozoficzne na kierunkach niefilozoficznych może pełnić niezwykle istotną rolę w realizacji celów edukacyjnych uniwersytetu. Aby te rolę zrozumieć należy odpowiedzieć na pytanie, co filozofia może oferować studentom kierunków innych, niż filozofia. Już samo założenie tego pytania, komuś zaznajomionemu z tradycją filozoficzną wydawać się może nietrafne. Filozofia bowiem ma przede wszystkim wartość autoteliczną i jednym z celów filozoficznego wykształcenia jest świadomość bezinteresowności poznania filozoficznego. Należy zauważyć, że ten cel nauczania filozofii, ze względu na specyfikę tejże nauki nie jest praktyczny, nie przynosi ostatecznie żadnych korzyści materialnych, o jakich można mówić choćby w wypadku nauk technicznych. Celem jest poznanie dla niego samego. Tym samym pytanie typu „co filozofia daje” czy „w czym jest użyteczna” nie dotyczy wartości filozofii jako takiej, gdyż nawet gdyby nie dawała żadnych praktycznych korzyści, to samo jej studiowanie byłoby czymś wartościowym. Już w starożytności znamienym symbolem postawy filozofa stał się człowiek, który przychodząc na igrzyska nie myśli o żadnym zysku, ani o sławie, ale raduje się oglądaniem samego widowiska. Jak pisał Cyceron:

[...] przybyliśmy na ten żywot z innego żywota i przyrodzenia i jedni z nas pragną sławy, drudzy zaś bogactwa, a tylko niewielu mając wszystko inne za nic pragnie oglądać naturę rzeczy i ich właśnie nazywa on (Pitagoras) miłośnikami mądrości, bo to oznacza wyraz „filozofowie”. A jak tam (na igrzyskach) rzeczą najszlachetniejszą jest patrzeć bez żadnych myśli o osobistych korzyściach, tak i w życiu ludzkim nad wszelkimi upodobaniami wysoko góruje pełne podziwu poznanie rzeczywistości¹.

---

¹ Cyceron, *Rozmowy tuskulańskie*, V 3, 8.

Zatem w czasach dominacji praktycyzmu filozofia pozwala odkryć wartość bezinteresownego poszukiwania prawdy – wartość wiedzy czysto teoretycznej, a więc to, co Grecy określali mianem *theoria*. Chociaż poziomy owego teoretycznego zaangażowania mogą być i są na różnych stopniach i kierunkach studiów zróżnicowane, to wykształcenie uniwersyteckie powinno wiązać się ze świadomością wartości poznania bezinteresownego. Ten aspekt wykształcenia uzyskuje się dzięki edukacji filozoficznej.

Jednak nawet poznanie teoretyczne może nieść za sobą akcydentalnie rozmaite praktyczne korzyści, które dla samego filozofowania nie są co prawda celem istotnym, ale pojawiają się przy okazji samego procesu filozofowania jak również zapoznawania się z cudzą myślą filozoficzną. Mogą one stanowić cenny element ogólnego wykształcenia każdego studenta.

Warto zwrócić uwagę, że samo postawienie pytania „co daje filozofia?” zawiera filozoficzne założenia, gdyż jest pytaniem dotyczącym sensu i celu jakiegoś działania czy przedsięwzięcia. Zakładamy w nim, że w ogóle istnieją cele działania, że sens działania jest czymś, co zwyklibyśmy uważać za coś pożądanego, że pewne cele są bardziej wartościowe od innych.

Pytanie o cel nauczania filozofii dotyczy również modelu kształcenia uniwersyteckiego: czy kształcenie uniwersyteckie ma polegać jedynie na „produkcji” specjalistów w danej dziedzinie, najlepiej zapewniając im w przyszłości możliwość dobrze płatnej pracy, czy powinno stawiać sobie również zadania aksjologiczne – wykształcenia ludzi o otwartych umysłach, zdolnych do refleksji, dążących do dobra i rozumiejących świat kultury.

Poniżej przedstawię kilka uwag, na temat korzyści płynących z kształcenia filozoficznego. W pierwszej części nakreślę, jakie cele edukacyjne osiągnąć mogą studenci kierunków pozafilozoficznych dzięki kształceniu filozoficznemu, w drugiej zajmę się pytaniem, jak na nauczanie filozofii na uniwersytetach na kierunkach pozafilozoficznych wpłynęły zmiany w szkolnictwie wyższym wprowadzone w programach kształcenia określonych w polskiej wersji Krajowych Ram Kwalifikacji.

Cele edukacyjne

Cele edukacyjne w świetle Krajowych Ram Kwalifikacji są określane jako rezultaty, jakie student uzyska w procesie kształcenia. Nazywane są one efektami kształcenia, na które składają się wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne. Jakie skutki możemy uzyskać dzięki kształceniu filozoficznemu w ramach powyższych trzech typów efektów na kierunkach pozafilozoficznych?

Odpowiedź na to pytanie jest trudna, choćby ze względu na złożoność samego pojęcia „filozofia”. Używam terminu filozofia w szerokim sensie, do jego zakresu zaliczam: (1) wiedzę metaprzmiotową, czyli rozmaite nauki metafilo-

zoficzne, wyrażoną w takich przedmiotach filozoficznych jak wstęp do filozofii, historia filozofii; (2) po drugie – filozofię w sensie instrumentalnym – logikę szeroko pojętą, a więc wraz z semiotyką, logiką formalną i ogólną metodologią nauk; oraz (3) filozofię w sensie właściwym, w procesie dydaktycznym występującą w postaci przedmiotów filozoficznych między innymi takich jak: ontologia, epistemologia, antropologia filozoficzna, filozofia przyrody, filozofia kultury, teoria wartości, etyka, estetyka i tak dalej.

Dodatkowa trudność płynie z faktu, że nie ma jednej odpowiedzi na pytanie, czym jest sama filozofia. Zapewne w ramach różnych koncepcji filozofii, można by mówić o różnych efektach kształcenia. W niniejszym artykule filozofię traktuję jako pewien typ wiedzy, a proces filozofowania traktuję jako działanie metodycznie uporządkowane, wyrażone w intersubiektywnym języku.

Kształcenie filozoficzne rodzi według mnie ważne skutki we wszystkich trzech wymiarach kształcenia, nie należy go zatem ograniczać jedynie do kształtowania kompetencji społecznych .

Wiedza

Jaki typ wiedzy wiąże się z poznaniem filozoficznym? Jest rzeczą oczywistą, że każdy przedmiot filozoficzny, zawiera treści, które niosą za sobą porcję szczegółowych informacji. Chcąc jednak ukazać wartość kształcenia filozoficznego wskażę na niektóre cechy wiedzy filozoficznej, które wydają mi się cenne ze względu na proces edukacji i ogólne wykształcenie.

W i e d z a o g ó l n o e g z y s t e n c j a l n a . Filozofia stawia pytania egzystencjalnie ważne dla każdego człowieka. Konieczność uprawiania filozofii usprawiedliwia, jak mówił Karl Jaspers, odwołanie się „do tych sił w każdym człowieku, które rzeczywiście popychają go do filozofowania”². Odpowiedzi na pytania egzystencjalne mogą stać się zestawem przekonań, będących podstawą dla budowania indywidualnego światopoglądu danej osoby. Dotyczy to szczególnie tych problemów filozoficznych, które zawierają przekonania dotyczące sensu życia, celu ostatecznego, tego co wartościowe, modelu spełniania się jako człowieka. Nazywam tę wiedzę ogólnieegzystencjalną, gdyż filozofia nie jest terapią psychologiczną, ale może stać się elementem zbioru przekonań wyrażonych w indywidualnym światopoglądzie. Zapoznanie się z filozofią, dając odpowiedzi na szereg pytań ogólnieegzystencjalnych, służyłoby w takim wypadku pogłębieniu osobowego rozwoju człowieka. Pytania filozoficzne typu egzystencjalnego stanowią taką grupę pytań, która nie jest obca żadnemu człowiekowi. Potrzeba zrozumienia świata oraz znalezienia swego miejsca w świecie, ma swój wyraz z jednej strony w różnego rodzaju naukach szczegółowych, z drugiej

---

² K. Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, przeł. A. Wołkowicz, Siedmioróg, Wrocław 1995, s. 10.

w systemach religijnych. Obie te potrzeby w szczególny sposób realizowane są na gruncie filozofii. Filozofia pozwala z jednej strony na przekroczenie obrazu rzeczywistości zaproponowanego przez nauki szczegółowe, z drugiej strony może udzielać odpowiedzi na pytanie o sens i cel życia nie odwołując się do religii.

W i e d z a e s e n c j a l n a i c a ło ś c i o w a . Podstawowym rysem filozofii jest stawianie pytań esencjalnych. Wiedza esencjalna, to wiedza dotycząca istot. Już na samym początku powstania filozofii europejskiej, przynajmniej w tej jej postaci, która jest nam znana, pojawiło się pytanie o istotę świata przyrody. Pytanie o *arche* przyrody można oczywiście potraktować jako pytanie o genezę życia (pytanie genetyczne), ale faktycznie poszukiwane źródło życia miało być elementem stanowiącym istotę świata materialnego. Według Talesa świat nie tylko jest z wody, to woda stanowi istotę materialnej rzeczywistości. Tales nie używał jeszcze pojęcia „istota” i zapewne nie miał metodologicznej świadomości specyfiki poznania filozoficznego. Dopiero na późniejszym etapie rozwoju filozofii – w poglądach Platona czy Arystotelesa – mamy do czynienia ze świadomie opracowaną koncepcją wiedzy jako poznania tego co istotne, ogólne, konieczne i niezmienne. Filozofia zatem chce zajmować się istotami rozmaitych „przedmiotów”, być może nie zawsze odnosząc ostatecznie sukcesy, ale każda próba określenia istotnych treści przedmiotu jest cenna ze względu na wzbogacenie naszego poznania. Nie znaczy to, że nauki szczegółowe nie wzbogacają naszej wiedzy o świecie; różnica między nimi a filozofią leży w tym, że koncentrują się na jakimś aspekcie danego zjawiska. Socjolog moralności może zadawać pytanie o to, co ludzie uważają za dobre, filozof zapyta o istotę dobra. Każda dyscyplina filozoficzna stara się precyzyjnie określić istotne cechy przedmiotów, którymi się zajmuje, tworząc mapę podstawowych kategorii świata. Jeśli nawet filozofowie nie osiągają zgody co do ostatecznych rozwiązań problemów filozoficznych, to jednak ich ciągła praca wzbogaca treść fundamentalnych pojęć filozoficznych i coraz bardziej odsłania złożoność danego zagadnienia. Dobra edukacja filozoficzna pozwala zrozumieć konieczność i zasadność odróżniania między tym co istotne, a tym, co akcydentalne oraz powinna uczyć umiejętności tego odróżniania.

Platon twierdził, że „kto zdolny jest zobaczyć całość, jest filozofem, kto nie, nie”³. Studenci, którzy wybierają dodatkowo studia filozoficzne, często sami przyznają, że znaleźli w filozofii całościowy ogląd problematyki, którą się w ramach swych podstawowych studiów zajmują. Mówiąc o tym aspekcie filozofii nie mam na myśli całości „horyzontalnej”. Jest rzeczą oczywistą, że wiedza filozoficzna, nie dostarcza szczegółowej wiedzy o przedmiotach, którym zajmują się poszczególne dyscypliny naukowe. Chodzi w niej raczej o wymiar „wertikalny”, o głębię, która jest charakterystyczna dla myślenia spekulatywnego. Studenci prawa odkrywają na przykład podczas studiów na filozofii zagadnienia dotyczące istoty prawa czy sprawiedliwości, biolodzy – istoty życia, a matematycy – sposobów istnienia

---

³ Platon, *Państwo*, VII, 537 C.

świata matematycznego. Ten związek filozofii z innymi naukami pokazuje, że jest to nauka która posiada również cechę transdyscyplinarności.

W i e d z a t r a n s d y s c y p l i n a r n a . W różnych naukach znajdują się filozoficzne założenia o charakterze metafizycznym czy epistemologicznym – każdy badacz zakłada, że istnieje to, co on bada i że to co bada, jest poznawalne. Filozof szuka odpowiedzi na pytanie o status ontyczny badanych przedmiotów i pyta o typy wiedzy i poznania, które tych przedmiotów dotyczą, zadaje pytania o sposoby uzasadniania funkcjonującej w innych dyscyplinach wiedzy. Badacz zakłada, że poznaje prawdziwie, filozof pyta, co jest istotą prawdy. Filozofia jest nauką transdyscyplinarną, a poszczególne działy filozofii pomagają w rozumieniu innych dyscyplin. Istnieje wiele gałęzi filozofii, które są związane z innymi dyscyplinami naukowymi czy dziedzinami kultury – filozofia matematyki, filozofia sztuki, filozofia nauki, filozofia religii, filozofia prawa. Dlatego na poszczególnych kierunkach zarówno humanistycznych jak niehumanistycznych pewne szczegółowe dyscypliny filozoficzne powinny znaleźć swoje miejsce. Przedmiotem nauk humanistycznych jest człowiek i szeroko rozumiana kultura, a ta jest określona i związana z wartościami. Naczelnymi wartościami zajmuje się filozofia wartości (aksjologia) i przez to w sposób konieczny wiąże się z naukami humanistycznymi oraz ingeruje w humanistyczną interpretację. Filozofia zatem gra istotną rolę w budowaniu teorii takich bytów, którymi z konieczności zajmują się nauki humanistyczne, na przykład: człowiek i jego prawa, osoba, podmiotowość, jednostka, społeczeństwo, kultura, wolność, sens i cel życia. Służy więc ona innym naukom humanistycznym, które zajmują się powyższymi zagadnieniami. Z kolei na różnych kierunkach niehumanistycznych warto zapoznać studenta z dyskusjami dotyczącymi natury materii, czasu czy przestrzeni, życia. Wykładane na kierunkach niefilozoficznych przedmioty filozoficzne powinny być dostosowane do danego kierunku studiów. Częstym błędem dydaktycznym popełnianym przez wykładowców filozofii jest konstruowanie zajęć w postaci streszczenia podręcznika z zakresu historii filozofii. Tymczasem na poszczególnych kierunkach uniwersyteckich należałoby wyklądać generalnie szczegółowe dyscypliny filozoficzne: na pedagogice – antropologię filozoficzną i etykę; na psychologii i neurobiopsychologii – filozofię umysłu; na politologii – filozofię społeczną; na prawie – filozofię prawa; na matematyce – filozofię matematyki z elementami ontologii; na biologii, fizyce i chemii – filozofię przyrody i filozofię nauki; na biotechnologii – bioetykę; na literaturoznawstwie – filozoficzne teorie literatury, itd.

W i e d z a h e r m e n e u t y c z n a . Filozofia pomaga zrozumieć dorobek kultury. Znajomość historii filozofii czy związanej z nią historii idei pozwala stać się prawdziwym uczestnikiem kultury i podmiotem kulturowej wspólnoty Europy, uczy bowiem rozumienia znaków kulturowych. Jeśli o kształceniu filozoficznym zapomnimy, to w znacznym stopniu nastąpi ubożenie ich znaczenia. Pełne uczestnictwo w kulturze jest niemożliwe bez filozoficznej edukacji.

Celem edukacji uniwersyteckiej nie jest jedynie kształcenie specjalistów, ale osób o szerokich horyzontach, wrażliwych na dorobek pokoleń, rozumiejących świat kultury, w której funkcjonują, a także posiadających pewne potrzeby kulturowe.

Patrząc na obraz Tycjana *Miłość ziemską, miłość niebiańska*, można zobaczyć jedynie ubraną i rozebraną kobietę, lecz ktoś zaznajomiony z tradycją neoplatonizmu renesansowego zobaczy w nim głębszą metaforę rodzajów miłości i hierarchii wartości. Czytelnik wiersza Czesława Miłosza *Sroczość* powinien wiedzieć coś na temat sporu o uniwersalia, w przeciwnym wypadku treść wiersza stanie się pusta.

Umiejętności

Rzetelnie nauczana filozofia pozwala na uzyskanie przez studentów pewnych umiejętności, które można by nazwać praktyczno-intelektualnymi.

Wielu dydaktyków podkreśla że edukacja filozoficzna wiąże się z nabywaniem umiejętności wielodziedzinowych (transferable skills), czyli takich, które są przydatne w wielu zawodach. Jedną z najważniejszych jest wykształcenie ogólnej sprawności krytycznego myślenia (choćby z tego względu, że filozofia jako jedyna nauka dokonuje namysłu nad zasadnością samej siebie). Wskazuje się także na wzmoczenie aktywności i kreatywności myślenia: zwłaszcza giętkości myślenia, czyli wzrostu zdolności posługiwania się różnymi strategiami rozwiązywania problemów, a także oryginalności myślenia – umiejętności dostrzegania niestandardowych relacji i unikalnych rozwiązań. Służyć temu może prześledzenie różnych rozwiązań w sporze umysł – ciało albo w sporze o zasadę jednostkownienia. Stawiając pytania esencjalne filozofia uczy umiejętności analizy problemów, identyfikacji ich założeń, odróżnienia tego co istotne, od tego co akcydentalne, uniwersalnego od partykularnego oraz generuje sprawność oglądu szerszego tła. Tym samym edukacja filozoficzna pozwala zdobyć umiejętność precyzyjnego odróżniania aspektów, klaryfikacji treści pojęć nie tylko filozoficznych.

Zajęcia z filozofii powinny mieć charakter nie tylko wykładowy, lecz także ćwiczeniowy, warsztatowy, aby student miał możliwość zdobycia umiejętności prowadzenia dyskusji oraz argumentacji. Elementy teorii dyskusji pozwalają studentom uczyć się wartościowania różnych opinii, uzasadniania przekonań, unikania wieloznaczności, precyzyjnego formułowania wypowiedzi, przewyżczania skostniałych poglądów, utartych opinii, czy subiektywnego punktu widzenia oraz uczyć rozumienia innych ludzi i korygowania błędnych interpretacji.

Kompetencje społeczne (postawy)

Pytanie, czy zdobywanie wiedzy, a zatem również i edukacja filozoficzna, jest w stanie kształtować postawy, jest samo w sobie problemem filozoficznym. Jednak wiedza niewątpliwie wpływa na nasze zachowania, jak również i postawy, a bez na przykład wiedzy moralnej bylibyśmy skazani na przypadek w podejmowaniu dobrych wyborów. Wiedza etyczna jest warunkiem koniecznym choć niewystarczającym moralnie dobrego postępowania. Filozofia może zatem odgrywać znaczącą rolę w kreowaniu postaw moralnych i generalnie w taki sposób jest postrzegana przez twórców programów kształcenia na kierunkach pozafilozoficznych. Dlatego spośród wielu dyscyplin filozoficznych etyka jest tym przedmiotem, który najczęściej znajduje się w programach kształcenia, zwłaszcza na kierunkach pedagogicznych lub mających profil nauczycielski. Świadomość edukacyjnej roli filozofii posiadali już filozofowie starożytni, którzy obok modelu nauk filozoficznych o charakterze teoretycznym wypracowali model filozofii praktycznej („ćwiczenie duchowe”).

Warto jednak podkreślić, że oprócz postaw etycznych w ramach kompetencji społecznych mieści się szereg innych postaw, które wiązać się mogą z edukacją filozoficzną. Już sam udział w dyskusjach filozoficznych pozwala studentowi dostrzec różne punkty widzenia. Czasem w ramach ćwiczeń student ma możliwość obrony stanowiska, z którym się osobiście nie utożsamia. To pozwala mu zrozumieć cudze stanowisko, a szukanie racji dla danego poglądu nie jest już tylko obroną „własnych interesów”, ale próbą obiektywnego rozstrzygnięcia, które racje są mocniejsze. Kształci to z jednej strony postawę racjonalną, z drugiej strony umożliwia otwarcie na cudze opinie i racje, co pozwala na budowanie postaw obywatelskich. Do kształtowania postawy obywatelskiej służyć może również edukacja w ramach filozofii społecznej czy filozofii polityki, gdyż te dyscypliny pozwalają zrozumieć istotę pewnych zjawisk społecznych, państwa, społeczności, relacji państwa do jednostki itd. Z kolei edukacja w ramach filozofii sztuki pozwala na wyrobienie postawy estetycznej i wychowanie świadomego odbiorcy kultury, który docenia wagę dziedzictwa kulturowego.

Różnego typu kompetencje społeczne mogą wynikać zatem zarówno z nauczania etyki, ale i filozofii społecznej, filozofii polityki, estetyki, a nawet przedmiotów z zakresu szeroko rozumianej logiki.

Czy takie postawy powinna kształtować uniwersytecka wspólnota? Niewątpliwie tak, jeśli stawia sobie za cel ukształtowanie osób, które nie tylko posiadają specjalistyczną wiedzę i umiejętności, ale są otwarte na świat wartości, umieją je rozpoznawać i realizować.

Miejsce filozofii na uniwersytetach na kierunkach pozafilozoficznych po reformie wprowadzającej KRK

Uwagi zamieszczone w pierwszej części mojego artykułu dotyczyły filozofii w ogóle i wpisywały się w dyskusję nad jej statusem i możliwościami w perspektywie globalnej. Ciągłe jesteśmy bowiem świadkami dyskusji, toczonej nie tylko w Polsce, dotyczącej znaczenia edukacji filozoficznej. Filozofii zarzuca się nieużyteczność, jałowość, brak rozwoju, wieszczy się jej zanik w przyszłości, gdy innym naukom uda się rozwiązać stare filozoficzne problemy. Zarzuty kierowane pod jej adresem oparte są jednak również na jakiś filozoficznych założeniach, a często płyną z braku świadomości, jaką rolę filozofia odgrywa w dziejach cywilizacji.

Na zakończenie przedstawię w skrócie, w jaki sposób zmieniło się miejsce filozofii na kierunkach pozafilozoficznych w Polsce po wprowadzeniu nowych aktów prawnych regulujących zasady prowadzenia kierunków studiów. Do zbioru aktów prawnych, które dotyczą reguł prowadzenia różnych kierunków studiów należą między innymi: „Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw”; „Rozporządzenie Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego; Rozporządzenie Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia” (Dz.U. nr 253, poz. 1521) regulującym efekty kształcenia dla studiów pierwszego i drugiego stopnia dla kierunku studiów. To ostatnie Rozporządzenie wprowadza w załącznikach wzorcowe efekty kształcenia dla następujących kierunków studiów: pedagogika, filozofia, matematyka, instrumentalistyka, elektronika, analityka medyczna, elektroradiologia⁴. Przyglądając się wzorcowym efektom kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów zaproponowanym przez „Rozporządzenie Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r.” widać, że miejsce filozofii na sześciu wymienionych w rozporządzeniu pozafilozoficznych kierunkach jest ograniczone najwyżej do etyki, którą można by próbować usytuować w zakresie kształcenia kompetencji społecznych. Wyjątek stanowi pedagogika, której efekty kształcenia w obszarze wiedzy zawierają również treści z dziedziny filozofii człowieka i filozoficznych podstaw teorii wychowania. Pozostałe kierunki uniwersyteckie nie mają w ogóle określonych wzorcowych efektów kształcenia.

Poprzednie zasady, które dość szczegółowo określały warunki prowadzenia kierunków studiów w szkołach wyższych, były zawarte przede wszystkim w „Rozporządzeniu Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r.”

---

⁴ Pomijam inne rozporządzenie określające efekty dla kształcenia nauczycieli.

wraz z załącznikami 1-118 oraz „Rozporządzeniu Ministra Nauki I Szkolnictwa Wyższego z dnia 16 października 2009”. Precyzowały one częstokroć nazwy przedmiotów, które musiały być zawarte w programie studiów danego kierunku, ilość godzin, punkty ECTS, przedmioty pozakierunkowe. Wśród tych ostatnich znajdowała się często logika, etyka, filozofia, bądź tak zwany przedmiot kształcenia humanistycznego. Standardy często precyzowały bardzo dokładnie ilość godzin przedmiotów filozoficznych obowiązkowych na kierunkach studiów, na przykład na bezpieczeństwie narodowych – 30 godzin filozofii, na biologii – 15 godzin bioetyki, na biotechnologii, chemii, europeistyce – treści humanistyczne w wymiarze 60 godzin, na filologii polskiej – historia filozofii w wymiarze 30 godzin, na matematyce – treści humanistyczne w wymiarze 30 godzin, na pedagogice – filozofia w wymiarze 75 godzin, na psychologii – filozofia z elementami logiki w wymiarze 45 godzin itd. Tym samym zarządzenie ministerialne określające standardy kształcenia przymuszało twórców programów studiów do wprowadzenia przedmiotów filozoficznych jako obowiązkowych na wielu kierunkach pozafilozoficznych.

Obecnie sytuacja się zmienia. Uczelnie nie muszą nawet korzystać z wytycznych ministerialnych, zawartych w „Rozporządzeniu z dnia 4 listopada 2011” (mogą same kształtować efekty, o ile mają prawa habilitowania na danym kierunku). Warto też zaznaczyć, że o ile standardy kształcenia były określone dla wszystkich kierunków studiów, to szczegółowe efekty z „Rozporządzenia z dnia 4 listopada 2011 r.” dotyczą jedynie niektórych kierunków. Skutkiem, który obserwujemy, jest usuwanie przedmiotów filozoficznych z programów studiów, spowodowane brakiem nacisku administracyjnego, koniecznością redukcji kosztów kształcenia i godzin dydaktycznych, a często po prostu niedostateczną świadomością roli filozofii w kształceniu uniwersyteckim.

Przy tym efekty kształcenia są określone ogólnie, stąd nie wymagają wprowadzenia akurat przedmiotów filozoficznych do programu studiów dla realizacji danego efektu (na przykład kompetencji społecznych). Dlatego zamiast przedmiotów filozoficznych często wprowadzane są przedmioty socjologiczne albo przedmioty związane z danym kierunkiem studiów (na przykład historia geografii). W takiej sytuacji coraz trudniej jest zapewnić możliwość uzyskania filozoficznej edukacji studentom kierunków pozafilozoficznym na uniwersytecie.

W świetle uwag z pierwszej części artykułu jest to dość poważne ograniczenie roli filozofii. Uniwersyteckie wykształcenie przestaje się różnić od kształcenia zawodowego. Spór o rolę filozofii w kształceniu uniwersyteckim jest w rzeczywistości sporem o koncepcję idei uniwersytetu.

Martyna Koszkało

The Role of the Philosophical Service Courses in Higher Education

Abstract

The article discusses the role of the philosophical service courses in higher education. The education of philosophy contributes to the realization of many goals that should be fundamental to any institution of higher learning. Philosophical service courses offer the special kind of (1) knowledge, (2) habits and (3) social competencies. The kind of knowledge offered by philosophical courses is in some sense existential, concerns the essential problems, collaborates fruitfully with other disciplines and gives the opportunity of the interpretation of culture. By stimulating students to face fundamental questions about reality, knowledge, and value, philosophy helps them to transcend the boundaries of their own faculty. Philosophy can also improve such transferable skills as critical thinking, creativity, public speaking skills, clarity of expression, and logical reasoning.

Keywords: role of philosophy, knowledge, skills, social competencies, critical thinking, value.